

A Mária-kultusz háromnyelvű terjesztője – Gerdenich István

A PTE Egyetemi Könyvtára „Oltalmad alá futunk, Istennek szent Anyja. A Mária-tisztelet kialakításának történeti hagyományai” című, 2014. március 31-ig látogatható kiállítását 2013. június 12-én nyitották meg a Klimo Könyvtárban (Pécs, Szepesy utca 3.) a máriagyűdi kegyszobor 300 éves évfordulója alkalmából. A megjelenteket dr. Udvardy György megyéspüspök, prof. dr. Komlói László Imre rektorhelyettes és prof. dr. F. Dárdai Ágnes főigazgató köszöntötte, majd dr. Imre Mária nyugalmazott főiskolai docens nyitotta meg. A tárlaton egyebek mellett Gerdenich István (horvát nevén Stipan Grdenić) horvát, magyar és német nyelven írt – a Mária-kultuszt megerősítő, kilencezer példányban megjelent – imakönyvei is megtekinthetők. A kiállítást dr. Schmelczler-Pohánka Éva főkönyvtáros és munkatársai rendezték.

A magyarországi horvát népi vallásosságban kiemelkedő helyet foglal el a Mária-kultusz. A horvátok Nagyasszonya (Gospa) tiszteletéről számos vallásos és népi ének, illetve imádság, a szállást kereső Szent Családról szóló balladák, monda, legenda szól.

A Mária-kultusz pécsi megteremtői között kiemelkedő helyet foglal el Gerdenich István (1786-1848) nagyprépost, a túrmezei (Turopolje) egyházi (prediális) nemesek egyik baranyai leszármazottja, a pécsi Szent Ágoston téri templom plébánosa. A jeles szerző előmozdítója, szorgalmazója volt, nyomtatott műveivel pedig megerősítője és terjesztője a keresztény erkölcsű műveltségnek. A Pécsi Püspökséghez tartozó horvát nyelvű hívők a *Vrata nebeska...* című imakönyvét a mai napig használják. A XIX. század első felében a pécsi Budai külvárosban – ahol plébános volt – a lakosság számarányát tekintve a horvát hívők voltak a legszámottevőbbek, ahogyan 1686 után, az oszmán uralmat követően, Pécs városában is annak számítottak. A horvát lakosság a németekkel, magyarokkal egyenrangú volt, s mindannyian nagymértékben hozzájárultak a város és környéke kulturális-gazdasági felvirágoztatásához.

Gerdenich István műveivel „a barokk kor Mária-kultuszának virágait” szedte három csokorba. Először az 1837-ben megjelent horvát nyelvű imakönyvében: *Molitvena knjiga Vrata nebeska nazvana iz razlicsutih knjigah, u jedno sastavljena za duhovnu korist illiricskoga naroda po Stipanu Gerdenichu prepostha S. Pavla aposthola od Nyír Pályi, Pecsujskog' Králskog' Városha S. Augustina czerkve paroku, mnogo poshtovani duhovni, kako takodjer plemenite Baranye Vármegye sudne stolice prisidniku. Pervi put na svitlost izlazi. U Pecsuhu, pritiskana u slovarnici Mudroucsne skule biskupove. 1837.* (Az Ég kapuja nevű imakönyv az illír nép hasznára, különböző könyvekből lett összeállítva...). Az imakönyv, a *Vrata nebeska* másik részének címe: *Shtovanje sedam blagdanih svetkovninah Blaxene Divice Marie. Za duhovnu korist illiricskoga naroda iz latinskog jezika na slavni iliricski prinesheno. Pervi put, na svitlost izlazi.* (Szűz Mária hét ünnepének tisztelete...). Hamarosan napvilágot látott magyar nyelvű műve is, a *Tisztelet oszlop Mária hét jelesebb ünnepére szentelve* (Pécs, 1839). Nem feledkezett meg német nyelvű híveiről sem, akiknek az *Andachtsübungen an*

den sieben vorzüglichsten Marienfesten / aus dem Lateinischen übersezt von Stephan Gerdenich (Fünfkirchen: Lyc. Buchdruckerei, 1841) című munkáját ajánlotta. 1845-ben szintén Pécsen adta ki horvát nyelvű prédikációit *Govorenja nediljna...* (Vasárnapi prédikációk) címmel.

A szerző Mária jelesebb ünnepnapjairól írt bevezetőjében (*Pridgovor*) e szavakkal fordul Mária tiszteleihez (*Marie Ljubovcu*):

Malena ova Poboxnost, za uzmmoxat tvoje prama Marii bogoljubstvo, sastaoljena uzderxi u sebi Nacsin s'kojim Blagdan Marini Poboxno, i Sveto obderxavati moresch. – Sluxise indi ovom malenom bogoljubstva pomochju, koliko putáh Svetkovine Marine priko Godine dolaziti budu. (Eme kicsiny Vallásosság, amit Mária felé istenszeretéből megsokszorozhatsz, tartalmazza az a Módot, mellyel Mária Ünnepeit Istenfélően és Szent módon megtarthatsz. – Használd, bíz ezt a kicsiny istenszerető könyvet, melynek segítségével egy egész Éven át, olyankor, ahogy a Mária Ünnepek következní fognak...)

A magyar nyelvű könyvecskéjében így ír a hívőkhöz: *A' szeplő nélkül fogantatott Boldogságos Szűz Máriának az örök ige' Szentséges Anyának, angyalok királynéjának, menny 's a föld Asszonyának. Ezen ő ditséretére deákból először magyarra fordítatott könyvecskét mint legkegyesebb Anyja legkegyelmesebb pártfogója iránti mély tiszteletének zálogát adja, ajánlja, szenteli a' szerző esedezvéen, hogy hiveit 's őtet pártfogásával oltalmazza néki 's tisztelőinek légyen segítségül 's szerelmes sz. fiát irántuk engesztelje.*

A horvát és a magyar szöveg alkalmanként teljesen megegyező:

Svetkovina. Neoskvernjenog' Zacsetja Blaxene Divice Marie, Shtujese Osmi dan Miseca Prosinca. Danas csinise Uspomena onoga Dana, u komu Prisveta Divica Maria ú utrobi svoje Svete Materre Anne brez oskvernjenja Istocsnoga Gria bilaje Zacseta. Ossobitaje ova prama Blaxenoi Divici Boxja miloschja po kojoj Bog doshastu svoju Mater, nijedan csas pod doshastju Vraxjom nije biti pripustio.

Szűz Máriának Szeplőtelen Fogantatása. December 8-dik napján A' Titok.

Ma van emlékezete annak a' napnak mellyen Mária az ő Annyának Sz. Annának méhében eredeti vétek nélkül fogantaték. Különös kegyelme vala az Istennek a' Boldogságos Szűz iránt, hogy Őtet mint Istennek, jövendőbéli Annyát egy pillanatig sem akará az ördög hatalmában lenni.

Az énekek strófái számukat tekintve eltérhetnek, tartalmukat illetően azonban nem.

É n e k.

1. Üdvözítőnknek Szent Annya,
Óh mennyek' megnyiltt kapuja,
Tenger-evezők' Tsillaga,
Bóldogságos Szűz Mária.

2. Légy segítsége népednek,
Az elesett bűnösöknek,
Ki szülője Istenednek
Annya lettél Teremtődnek.

3. A' mi természetnek folyását,
És a' szülésnek szokását,
Felyül haladád nagy átkát,
Minden Szülőknék igáját.

4. Mert angyali köszöntéstől,
Teljes lól a' szent Lélektől,
Szűzen terh* fáradság nélkül,
Szülél, és fájdalom nélkül.

5. Te azért Istennek Annya,
Légy bűnösök' gyámola,
Nyavalánk' vigasztalója,
Üdvösségünknek kapuja.

6. Hálát adjunk az Istennek,
Atya, Fiú, Szent Léleknek,
Egyenlő három Személynek,
Egy állatú* Istenségnek.

* terh – teher; állatú – állapotú

P i s m a XIV.

1. Spasitelja Majko Slavna,
Ti u nebo Vrata ravna,
Kroz njih tamo lako dojdu,
Koji pravim Putom pojdu.

2. Dostojnam se Pomoch dati
Koji che se poboljšati
Svoje Grihe stalno tuxech,
Tebi majko! virno sluxuh.

3. Narav se je Zacsudila,
Kad' si Divo porodila,
Tvoga Svetog Stvoritelja.
Gledaj inde nas Grishnike,

4. Anđeoskog pozdravljenja,
Osobito Pokornike,
Da se i mi Svi Spasimo,
Boga s- tobom svi slavimo.

5. Sinu, Svetom Duhu mlogu,
Trim jednakim u Sobstvima,
Narodov kojih jest jedina.
Amen.

É n e k.

1. Mennyországnaq Királynéja,
Angyaloknak szent Asszonya,
Áldott gyökér szűz Mária,
Üdvözlégy Krisztus szent Annya.

2. Te általad e' világra,
Uj világosság virrada,
Örülj ditsőség' virágja,
Kinél szebb nem jött világra,

3. Áldott légy feddhetetlen Szűz,
Isten veled hatalmas Szűz.
Mennyben szent Fiad mellett ülsz,
Tudjuk, rajtunk is könyörülsz.
Tégy méltókká minket szent Szűz
a' Te ditséretedre. Nyerj nekünk
erőt nyomaidnak hív követésökre.

P i s m a XV.

1. Zdravo Kraljico Nebeska
Zdrava Gospo Angjeoska,
Zdravo koren, Vrata zvana.
Od kud' nam' je Svitlost dana.

2. Veseli se o Divica!
Jer' si skuppa i Rodica,
Ti sad' mlo pogledaj nas,
I Issusa moli za nas.

3. Zdravo opet Xitka Vrillo,
Bog je s- Tobom Csista Divo,
Milost Boxju nam' izprosi. Amen.

É n e k.

1. Mennyek' Király – Asszonya
örülj szép Szűz; Alleluja!

2. Mert kit méhedben hordozni méltó valál, Alleluja!
3. A' mint megmondotta vala, feltámadá; Alleluja!
4. Imádd Istent, hogy mossa le bűneinket, Alleluja!
5. Örülj és örvendezz Szűz Mária,
6. Mert bizonytal feltámadott az Ur, Alleluja.

P i s m a XVII.

1. Kraljico Nebeska veseli se, Alleluja.
2. Jer koga' si dostojna bila nositi, Alleluja.
3. Uzkersnuo je, kako je rekao, Alleluja
4. Moli Boga za nas, da Grihe odnimi od nas. Alleluja. Amen.

Gerdenich István Pécs Város Tanácsához 1846. március 4-én – a megüresedett Belvárosi plébánia ve-

zetése elnyerése céljából – beadott kérelme további adalékkal szolgál sokirányú tevékenységéhez:

„Hazafi vagyok, azaz a belvárosban születtem, szeretnék tehát belvárosi polgártársaimnak mint lelki pásztor szolgálni. Nincs nálomnál érdemesebb pécsi (olvashatatlan szövegrész – F.Gy.) pap, minthogymár 1821 évtől hordom a napnak súlyát és a köségnek terhét nagy és kiterjedt plébániában, mindenkoron a Városnak jólétét hasznát és jó hírét nevét iparkodván előmozdítani és gondoskodván polgárainak lelki üdvösségéről, melylynek okáért 9000 példány magyar, német és horvát könyveket nyomattam ki saját költségeimen, megvonván magamtól még a' szükségeseket is, csak hogy Isten dicsőségét boldogságos Asszonyunk Maria tiszteletét és polgár társaim lelki üdvösségét előmozdithassam. Szeretnek a' belvárosi hívek azért is, mivel mind a' három divatozó nyelvet tudom, és sokan már gyermekségük óta ismérnek.”

Gerdenich István műveivel gazdagította a horvát, a magyar és a német nyelvű vallásos irodalmat, s a katolikus hívők számára lehetővé tette az anyanyelvi imakönyvhasználatot.

Frankovics György

Olvassa a BARÁTSÁG-ot!

Fizessen elő most 2013-ra!

Éves előfizetési díj: 3000 Ft
(1800 Ft + 1200 Ft postaköltség)

A folyóirat előfizethető átutalással:

a **Filántróp Társaság Barátság Egyesülete**
OTP-számlaszámán: **11711034-20813402**

e-mail címeink: baratsag@upcmail.hu,
eva.mayer@nemzetisegek.hu
honlapunk: www.nemzetisegek.hu

Várjuk könyvtárak, iskolák, kisebbségi önkormányzatok, egyesületek, baráti körök jelentkezését!

KULTURÁLIS, INFORMÁCIÓS ÉS KIADÓI NONPROFIT KFT.

KÖNYVKIADÓ ÉS DIGITÁLIS NYOMDA

- DIGITÁLIS NYOMTATÁS
- GRAFIKAI STÚDIÓ
- KIS PÉLDÁNYSZÁMÚ KÖNYVEK
- TANKÖNYVEK, KATALÓGUSOK
- ÚJSÁGOK, FOLYÓIRATOK

1065 BUDAPEST, NAGYMEZŐ UTCA 68.

Telefon: 06 1 269-1974 • Telefon/fax: 06 1 269-2811
E-mail: croatica@croatica.hu • Webcím: www.croatica.hu